

Journal of Analytic Divinity
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/jad>
E-ISSN: 2602-3792
8/2 (2024), 274-282

**Fatih Başakşehir Muhafazakâr Mahallede İktidar ve Dönüşen Habitus,
İrfan Özet, İstanbul: İletişim Yayınları, 2020, 354 sayfa.**
Fatih Başakşehir Power and Transforming Habitus in a Conservative
Neighborhood. İrfan Özet, İstanbul: İletişim Publication, 2020, 354 page.

İsmail Zeyrek

Dr. Bağımsız Araştırmacı, Şırnak Milli Eğitim Müdürlüğü
Ph. D., Independent Researcher, Şırnak Directorate of National Education.
Şırnak/Türkiye

E-posta: ismailzeyrek@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0002-8127-3646

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 13 Ekim/October 2024

Kabul Tarihi / Date Accepted: 12 Aralık/December 2024

Yayın Tarihi / Date Published: 13 Aralık/December 2024

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Kış/Winter

DOI:

Cite as / Atıf: Zeyrek, İsmail. "Fatih Başakşehir Muhafazakâr Mahallede İktidar ve Dönüşen Habitus, İrfan Özet, İstanbul: İletişim Yayınları, 2020, 354 sayfa". *Journal of Analytic Divinity*, 8/2, 2024, 274-282.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (İsmail Zeyrek)

Finansal Destek / Grant Support: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmiştir. / The authors declared that this study has received no financial support.

CC BY-NC 4.0 | This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial License

Yazar Katkıları / Author Contributions: İsmail Zeyrek % 100

Web: <http://dergipark.org.tr/jad> | **e-mail to:** editorjand@gmail.com

Öz

Bu eserde; Türkiye'nin yakın tarihine bakıldığında 1990'lı yıllara kadar laik seküler egemen güçlerce çepere itilmiş olan muhafazakâr kesimin son dönemlerde değişen güç dengeleri sonucunda çeperden merkeze doğru ilerleyen habitus dönüşümü ele alınmıştır. Ülkemizin en büyük metropolü olan İstanbul'da bulunan Fatih ve Başakşehir semtleri, muhafazakârların habitus dönüşümü için seçilen bir habitat örneğidir. Eserde sosyolojik olarak yaşanan bu dönüşüm, Weber'in "sosyal kapanma" ve Bourdieu'nun "habitus dönüşümü" ve Frank Parkin'in perspektifiyle ele aldığı "kapanma" görüşleri ışığında ele alınmıştır. 1950 sonrası yaşanan göçler sonucunda kent merkezlerinde yaşanan dayanışmacı kapanma pratikleri derinlemesine yapılan görüşmeler ve gözlemlerle analiz edilerek desteklenmiştir. Nitel yöntemler kullanılarak karşılaştırmalı bir saha araştırmasına yer verilmiştir. Sonuç olarak habitus dönüşümünün en belirgin göstergesi olan dışlayıcı kapanmanın sınıfsal ve kültürel düzeyde artan bir ivmeye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dayanışmacı Kapanma, Dışlayıcı Kapanma, Dönüşüm, Habitus, Muhafazakâr

Abstract

This work examines the habitus transformation of the conservative sector, which was pushed to the periphery by the secular dominant forces until the 1990s, from the periphery to the center as a result of the changing balance of power in Turkey's recent history. Fatih and Başakşehir districts in Istanbul, the largest metropolis of our country, is an example of a habitat chosen for the habitus transformation of conservatives. This sociological transformation is discussed in the light of Weber's "social closure" and Bourdieu's "habitus transformation" and Frank Parkin's perspective of "closure". After 1950, solidaristic closure practices experienced in urban centers as a result of migration were analyzed and supported by in-depth interviews and observations. A comparative field research was conducted using qualitative methods. As a result, it has been determined that exclusionary closure, which is the most prominent indicator of habitus transformation, has an increasing momentum at the class and cultural level.

Keywords: Exclusionary Closure, Conservative, Habitus, Solidarity Closure, Transformation.

Giriş

“Fatih ve Başakşehir Muhafazakâr Mahallede İktidar ve Dönüşen Habitus”, İstanbul’un muhafazakâr eğilimleri anlamında sembolleşen iki ilçesi olan Fatih ve Başakşehir ilçelerinde yapılan bir saha incelemesi olup eserde yazar, iktidar ve dönüşen habitus ekseninde egemen muhafazakârlık süreçlerinin karşılaştırmalı analizine dikkat çekmektedir. Ele alınan eser, 2018 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde doktora tezi olarak yayınlanan “Kentli Muhafazakârlarda Habitus Dönüşümü: Fatih ve Başakşehir Örneği” adlı tezden uyarlanmıştır. Bu bağlamda 2014-2017 yılları arasında her iki ilçede buldukları habitusu temsil edebilecek hüviyette olan kişi ve gruplardan oluşan yaklaşık 80 kişi ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra, katılımcılarla odak grup görüşmeleri yapılmış ve elde edilen veriler nitel araştırma yöntemleri çerçevesinde sistematik bir şekilde analiz edilmiştir. Eserde, yapılan kapsamlı saha çalışması aracılığıyla iktidar ve habitus dönüşüm süreçleri ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Bu yönüyle ele alınan çalışmanın, alana kentli muhafazakârlık bağlamında dikkate değer bir katkı sunduğu düşünülmektedir. Eser, sosyal grupların dışlayıcı ve rekabetçi yönlerini merkeze alarak, Weber’in “sosyal kapanma” ve Bourdieu’nun “habitus dönüşümü” kavramlarını, Frank Parkin’in “kapanma” perspektifi doğrultusunda ele almakta ve bu kavramlar üzerinden bir çözümleme sunmaktadır. Genel olarak eserde yazar, 2000 yılı sonrası başa geçen ve günümüze kadar kesintisiz bir biçimde devam eden siyasi iktidar deneyimi ekseninde yaşanan süreçlerin, muhafazakâr kesimin sosyal ve siyasal düzeyde gelişen ve toplumsal manada farklılaşan kentli muhafazakârlar üzerindeki habitus dönüşümüne etkilerini ortaya koymaya çalışmaktadır.

İki ana bölümden oluşan eserin birinci bölümünde; Türkiye’de 1950 ve sonrasında yaşanan bir dizi toplumsal ve siyasi değişiklikten sonra başlayan ülke içi göç dalgasıyla Batıya yönelen Anadolu insanının kentleşme sürecine etkisi ve bu süreçle birlikte bu kitlede yaşanan ekonomik ve sosyal dönüşüm Fatih ilçesi özelinde derin bir şekilde analiz edilmiştir. Ülkenin çeşitli bölgelerinden gelen göç dalgalarıyla bilhassa İstanbul’a akın eden Anadolu muhafazakârlarının kentte tutunma biçimleri, dayanışma ağları, gelenekleri, bakış açıları, mücadeleleri ile kapsayıcı ve dışlayıcı refleksleri yapılan görüşmelerden elde edilen bulgularla zenginleştirilmiştir. Yeni kentli muhafazakârların kimlik edinme aşamasında önemli bir kavram olan ve habitusun ilk inşa alanlarından olan “mahalle” kavramı; muhafazakâr kesimlerin dönüşümünü yansıtan başat mekânsal argümanlardandır. Bu dönüşüm sürecinde, toplumsal aidiyetin ve kimlik inşasının önemli bir parçasını dini grup ve oluşumlarla kurulan bağlar oluşturmaktadır. Nitekim farklı toplumsal tabakalardan gelen çeşitli kesimlerin tutunma araçlarının başında dini grup ve oluşumlar gelmektedir. Bu yapılar, zamanla etraflarında oluşturdukları hinterlandla Anadolu insanına büyük şehir keşmekeşi karşısında bir nevi bir kalkan vazifesi görmüştür. Fatih’teki toplumsal figürlerin başında gelen yerleşik muhafazakârlar, Kürtler, gayrimüslimler, romanlar ve son olarak Suriyeli göçmenler etrafında meydana gelen habitus dönüşümü, kapanma ve dışlama teorileri ekseninde ele alınmış ve ortaya atılan tezler bu doğrultuda temellendirilmeye çalışılmıştır.

Eserin ikinci bölümünde, 1990'lı yılların ortalarından itibaren yükselişe geçen Başakşehir'in mekânsal, iktisadi, zihinsel dönüşüm süreçlerine odaklanılmıştır. Fatih'in informal ve geleneksel yapısının aksine Başakşehir daha formal ve kurumsal bir karaktere sahiptir. Muktedirleşen muhafazakâr kesimin artan ekonomik gücü ile birlikte, Başakşehir muhafazakârların mekânsal bağlamda ekonomik rasyonalitelerinin bir simgesi haline gelmiştir. Fatih'te toplumsal dönüşümün ana mekânı mahalleler olurken, Başakşehir'de bu rolü 'siteler' üstlenmiştir. Bu çerçevede, Başakşehir'de dışlayıcılığı şekillendiren temel motivasyonlar arasında site kent kültürüne uygun olarak sınıf habitusu, kimlik, kültürel sermaye ve homophily¹ gibi unsurlar öne çıkmaktadır. Genel bir değerlendirme yapılacak olursa, Fatih daha geleneksel Doğu'yu çağrıştırırken, Başakşehir modern Batı'nın muhafazakâr bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Son dönemlerde neredeyse tüm kesimlerin ilgisini çekmeye başlayan muhafazakârların değişen yaşam biçimleri ve gündelik hayattaki pratikleri, kitabı ilgi çekici hale getirmektedir. Akademik bir tezden çevrilmesine rağmen eser, okuyucuyu sıkmayan akıcı bir dile, didaktik bir üsluba sahiptir. Nitel bir yöntemle ele alınan bu çalışmada, geniş ve derinlemesine bir literatür çalışması eşliğinde toplumlarda meydana gelen değişimlerin süreç boyutuna odaklanılmış, bu sürece bizzat tanıklık eden kişilerin görüş ve düşünceleriyle çalışmada ortaya atılan hipotezler somut bir zemine oturtulmuştur. Her iki mekânda meydana gelen değişimlerin daha net ortaya çıkması adına eserde görsellere yer verilmiştir. Okuyucunun ilgisini diri tutmak ve metnin akıcılığını artırmak amacıyla eserde ana ve ara başlıklara sıkça yer verilmiştir. Eserde ele alınan ana başlıklar şunlardır: Kentsel Deneyimin Erken Evreleri: "Karşı Ağlar" ve Filizlenen Habitus, Fatih: Dışlamanın "Madun" Adresleri ve Dönüşen Habitus, Başakşehir: Dönüşen Habitusun Sınırsal/Sınıfsal Temsili.

Eser, süreç sosyolojisi ve karşılaştırmalı sosyoloji açısından önemli bir yere sahip olmasının yanı sıra, din sosyolojisi alanına ilgi duyan veya bu alanda çalışan araştırmacılar için de dikkate değer bir kaynaktır. Ayrıca Özet'in bu çalışması dindar ve muhafazakâr kesimlerin toplumsal görünümüne ve değişen tutumlarına ışık tutan güncel bir çalışma mahiyetindedir. Bahse konu eserle ilgili genel bir giriş yapıldıktan sonra, derinlemesine yapılan okumalar sırasında alınan notlar ışığında çalışma nesnel bir perspektiften irdelenmeye çalışılacaktır.

Kentsel Deneyimin Erken Evreleri: "Karşı Ağlar" ve Filizlenen Habitus

Fatih ve Başakşehir mahallelerinde muhafazakâr kimliklerin dönüşümünü ele alan bu çalışma, ekonomik temelli toplumsal hareketlilik ve mekânsal dönüşüm süreçlerinin nasıl şekillendiğini anlamaya yönelik kapsamlı bir inceleme sunmaktadır. Özellikle, gecekondu mahalleleri, yeni yerleşim alanlarına göç eden muhafazakâr nüfusun dayanışma ve sosyal bağlarını kurduğu ilk mekânlar olarak önemli bir rol oynamaktadır.

¹ Bireyin sosyo-demografik olarak kendisine benzer olanlarla ilişki kurma eğiliminde olması.

Bu mahalleler, İslami habitusun ilk izlerinin görüldüğü ve dışlanma ile ayrışma pratiklerinin henüz belirginleşmediği alanlar olarak değerlendirilebilir (Özet, 2020). Gecekonduklar, sosyo-kültürel bir arka planla şekillenen bu yeni nüfusun, kentsel yaşamla uyumlu hale gelmeye başladığı ilk toplumsal alanlardır.

Ülke içi yer değişimlerinin uğrak noktaları olan şehir merkezlerinde bulunan yerleşik kesimler, çoğulcu bir toplumsal deneyim yaşamaya başlamışlardır. Modern toplumsal temeller de bu süreçte ortaya çıkmaya başlamıştır. Yerleşik halkta -Bourdieu'nun "Sermayeler ve Sosyal Kapanma" tezlerinden hareketle- kültürel, sosyal, simgesel sermayelerini kaybetme endişesi baş göstermeye başlamıştır. Meydana gelen bu yeni habitatta mekânın asıl sahipleri eski günlerini ararken yeni gelen kitleler de kendilerine alan açma gayreti içindedir. Bu gayretler karşılıklı bir etkileşim biçiminde süregelen sistematik toplumsal ağlardan müteşekkil olmuştur. Kentin yeni sakinlerinin toplumsal manada tutunduğu bu ağlar; sosyal sermaye ağları, kökene dayalı ağlar, cami cemaatleri, politik, dini, iktisadi ağlar, gençlik hareketleri ve yurt ağları şeklinde sıralanabilir. Büyük şehirlerin yeni unsurları, bu ağlar vasıtasıyla kaotik bir kent ortamında anonimleşmekten bir nebze de olsa kurtulmuşlardır. İnsanları bir araya getirmeye ve kenetlemeye yarayan bu çok renkli ağların neredeyse birçoğunda İslami tonlara rastlamak mümkündür. Özellikle Anadolu'dan gelen muhafazakâr kitlenin arasında dinin bu birleştirici gücünü görmek daha kolaydır. Çünkü din hem zihniyet hem de örgütlenme açısından kitleleri etkilediğinden özellikle Anadolu'dan gelen muhafazakar kitlenin arasında dinin söz konusu birleştirici gücünü görmek daha kolaydır (Akyüz & Çapçioğlu, 2011). Bu durum yeni grupların şehirdeki sosyal entegrasyonunu kolaylaştırıcı bir unsur haline gelmiştir. Dini temelde gelişen sosyal dayanışmacı ağlar yatay bir görünümünden zamanla dikey bir görünüme kavuşacaktır. Bu da habitus dönüşümünün erken evredeki teşhisi olarak nitelendirilebilir.

Fatih: Dışlamanın "Madun" Adresleri ve Dönüşen Habitus

Sosyolojik olarak sürece bağlı bir biçimde devam eden entegrasyon serüveni nihayetinde Parkin'in ikili kapanma yaklaşımını gündeme taşımaktadır. Bu yaklaşıma göre; sosyal hiyerarşinin dağılım sürecinde çevrede yer alan grupların merkeze yerleşmesiyle birlikte gelişen toplumsal eğilimler, zamanla dayanışmacı kapalı eğilimlerden merkezîleşmeyle beraber dışlayıcı eğilimler yönünde evrilebilir (Özet, 2020). Muhafazakârların simgesel bir mekânı olan Fatih'te daha önceleri kolektif bir dayanışmacılık modeli mevcutken iktidar deneyimi ile birlikte bu durum -bir habitus değişimi örneği olarak- üst gruplara özgü dışlayıcı bir kapanma modeline dönüşmüştür. Dışlayıcı kapanma modelinde dışlanan unsurların (grup ve mekân) başında; Kürtler, Romanlar, Suriyeli mülteciler ve gayrimüslimler gibi gruplar ile mekânsal olarak güvenlik, göç ve kentsel dönüşüm eğilimleri gelmektedir.

Büyük bir kısmı önceki jenerasyonun nedenlerine benzer bir şekilde göç etmiş veya büyük şehirlere sürüklenmiş kitlelerin zamanında aynı konumda olanlar tarafından dışlanması eserin ilgi çekici tespitlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu minvalde

yapılan derinlemesine görüşmelerde kentin ötekileştirilmiş ve ötekileştiren sakinleri ile mülakatlar yapıldığı görülmüştür. Yapılan mülakatlardan hiç birinde Kürt kökenli yeni yerleşiklerden birilerine yer verilmemesi dikkat çekici bir husustur. Mevcut yerleşiklerin genelinde kimlik ve etnik kökene karşı bir tahammülsüzlük olduğu görülmektedir. Örneğin “İslami soylulaştırma” adı altında Sulukule’de bulunan Roman vatandaşların kentsel dönüşüm kapsamında buldukları doğal yaşamlarından uzaklaştırılma çabası yazarın da ifadesiyle bir bumerang etkisi göstermiştir. Farklı olana tahammülsüzlük veya tek tipli toplum modeli yetmiş iki toplumu bünyesinde barındıran kadim anayurt prensiplerine ters olup bu tür tutumlar toplumda kutuplaştırmalara ve radikalleşmelere sebebiyet vermektedir. Meydana gelen bu çok renkli demografik yapı; kimi yerleşik muhafazakârlarda güvenlik temelli bir endişe oluşmasına neden olmuş, dolayısıyla ekonomik duruma bağlı olarak toplumda meydana gelen bu farklılaşma onları mekânsal değişikliğe sevk etmiştir.

Başakşehir: Dönüşen Habitusun Sınırsal/Sınıfsal Temsili

Kemalist laik egemenlerle mücadele üzerine inşa edilmiş muhafazakar hareketin bir ürünü olarak karşımıza çıkan Başakşehir’in kuruluş amacı, muhafazakar kesime ait steril bir yaşam alanı meydana getirmektir. Adil düzen ideali etrafında kurulan bu yeni alan, yüklendiği sembolik anlam nedeniyle dindar/muhafazakâr kesimin ilgisini çekmiştir. Zamanla bu durum “site kültürü” ekseninde gelişen İslami habitus dönüşümünün en görünür hale geldiği bir mekân halini almıştır. Burada dışlayıcı kapanma daha çok kimlik, mekân ve sınıf düzeyindedir. Dayanışma ağları ise site-kent boyutunda daha çok formel ve profesyonel bir formdadır. Görünüm olarak Fatih’teki yaşam modeli ve ilişkiler Durkheim’in mekanik toplum dayanışması özelliklerini taşıırken Başakşehir’de daha çok organik bir dayanışma biçimi sergilenmektedir (Durkheim, 2018). Bu iki örneklem muhafazakârlar arasında toplumsal ve sınıfsal anlamda meydana gelen farklılaşmanın da bir tezahürüdür. Başakşehir’de yaşanan farklılaşma, toplum içindeki farklı alt sistemler ile kurumların gün geçtikçe daha çok uzmanlaşmasını kapsamaktadır (Marshall, 1999). Uzmanlaşma toplumsal ilişkiler açısından kent ortamında bir yabancılaşmaya da zemin hazırlamaktadır.

Sosyo-mekânsal farklılaşma ve ayrışma bağlamında mahalleden siteye doğru evrilen yeni yaşam kültürü habitus değişiminin mekânsal boyutları açısından önem arz etmektedir. Homojen yaşam biçimlerinin belirginleştiği günümüzde, tek tipleşmeye başlayan sosyo-ekonomik durumlar, beğeniler, beklentiler ve yaşam tarzları mekânsal olarak kapalı/kapılı sitelerde karşılığını bulmaktadır. Bu siteler nispeten ortak özellikleri olan ve ayrıcalıklı olmak isteyen kişileri bir araya toplamaktadır (Akalin, 2016). Kentin belirli bölgelerinde yığılan korunaklı konut alanlarında yaşama talebi sosyo-mekânsal ayrışmaya etkide bulunan önemli bir unsur haline dönüşmüştür. Kişisel deneyimlerden kaynaklanmayan, ancak güvenli bir yerleşim alanında yaşamının gerekliliğine inanan bireyler, korunaklı konut alanlarında, sosyo-kültürel açıdan benzerleriyle bir arada olma ihtiyacını talep etmekte, bu durum da 'diğerleri' ve 'diğer mekânlar' kavramlarının ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Toplumsal ve mekânsal anlamda ayrıcalıklı yaşam koşullarının

varlığı güvenlik talebini arttıran bir unsur haline dönüşmüştür. Gerekçesi her ne olursa olsun, yaratılan söz konusu sınırlar sosyal ve mekânsal ayrışmaya neden olmakta, (korunaklı konut yerleşmelerinin yanı sıra) kentsel mekânı kodlayarak yeni elitler için “dışına çıkılamayan”, diğerleri içinse “içine girilemeyen” fobik alanlar haline getirmektedir (Özgür, 2006). Habitat değişimi habitus dönüşümünü de ciddi manada hızlandırmaktadır. Nitekim bu tür farklılaşmalar gündelik yaşam, giyim-kuşam, tüketim, sosyal alışkanlıklar, eğitim ve kültürel faaliyet gibi birçok konuda belirgin bir hal almaktadır.

Tespitler ve Notlar

- Türkiye’de 1980’lerde liberal bir ekonomi modeline geçildikten sonra toplumda çok hızlı bir dönüşüm meydana gelmiş ve bu durum ülkenin iç dinamiklerine birçok manada etki etmiştir. Eserde dönüşüm sürecinin 1950’lere kadar dayandırılması günümüzden o tarihlere kadar uzanan zaman zarfı açısından boşluklara neden olmuştur.

- Toplumsal güç ve statü değişken ve mobil bir görünümde. Çeperde bulunan grupların nihai hedefi çekirdeğe doğru ilerlemektir. Bu ilerleme sonucunda çekirdekte bulunanların çeperdekileri sosyal olarak dışlama eğilimleri artmaktadır.

- Niteliksel tahammülsüzlük: kendinden olmayan ve kendilerine benzemeyenlere karşı oluşan bir durumdur. Dışlayıcılığın temel çıkış noktası olarak tarif edilebilir.

- Göçün, küçük veya büyük fark etmeksizin döngüsel bir nitelik taşıdığı ve bunun da habitus değişiminin belirgin sacayaklarından biri olduğu söylenebilir. Bu döngü, artarak devam eden olumsuz fiziki koşullar, ekonomik kaygılar, değişen demografik yapılar ve güvensizlik gibi faktörlerin birleşimiyle şekillenen bir göç olgusunu ortaya çıkarmaktadır.

- Akademik eğitim düzeyi yüksek muhafazakârların dezavantajlı gruplara karşı yaklaşım tarzı İslam’ın kapsayıcılık yönüne daha yakinken eğitim düzeyi düşük olanların ise daha çok tekdüze, dışlayıcı bir tutum sergiledikleri görülmektedir.

- Osmanlı’nın kültürel mirası olan bazı grupların yaşam biçimleri ve tutumları, özellikle muhafazakâr kesimler tarafından kanıksanmamaktadır. Örneğin, Osmanlı döneminde birlikte var olan farklı dini ve kültürel topluluklar, hoşgörü ve çok kültürlülük temelleri üzerine yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Bu gruplar arasında Ermeniler, Rumlar, Kürtler, Çingener ve Yahudiler gibi etnik ve dini kimliklere sahip topluluklar bulunmaktaydı. Bu topluluklar, Osmanlı’nın geleneksel sosyal yapısında, farklılıkların bir arada var olduğu bir toplum modelini oluşturmuşlardır. Ancak, günümüz muhafazakâr kesimleri, bu çok kültürlü yaşam biçimlerini genellikle kültürel yozlaşma olarak görüp kanıksamamaktadır. Buna karşın, Osmanlı’nın nostaljik bir şekilde hayalini kuran bazı muhafazakâr gruplar, modern laik seküler akımın toplumun tek tipçi bir modele indirgenmesi gerektiği anlayışını benimsemektedir. Bu grup, özellikle Cumhuriyet’in ilk yıllarında benimsenen ve modernleşme sürecinin bir parçası olarak halkın bireysel kimliklerini toplumsal normlara uyacak şekilde yeniden şekillendirmeyi amaçlayan laik ve seküler politikaları savunmaktadır. Bu, hem Osmanlı’daki çok kültürlü yapıyı hem de günümüzün sosyal çeşitliliğini dışlayan bir toplum modeline işaret etmektedir. Bu bağlamda, muhafazakâr kesimlerin, Osmanlı’daki etnik ve dini çeşitliliği yansıtan yaşam biçimlerini benimsememesi, ideolojik bir çatışmanın ve kültürel gerilimin göstergesidir.

- Tarihsel veya süreç odaklı bir perspektifle değerlendirildiğinde Fatih ve Başakşehir 'deki durumlar toplumsal ve statü -habitus- değişimlerinin bariz olarak görüldüğü mekânlardır.

- Kent kültürü ile beraber değişen sosyal statü ve tabakalaşmaların bir sonucu olarak cemaat kültürünün STK'lara evrildiği görülmektedir.

- Formel bir görünüme sahip ve modern cemaat niteliğinde olan STK'ların dışı kapalı, içermeci olmayan ve simgesel sermaye ile bütünleşme çabasında olan bir görüntüleri mevcuttur. Bu tip kurumlar muhafazakâr iktidarın desteği ile merkezi bir konuma taşınmıştır. Son zamanlarda bu kuruluşlar belirli kesimler için statü atlama aracı olarak kullanılmaktadır.

- Maddi imkânların artmasıyla beraber rekabetçi ve çatışmacı din anlayışında bir esneme olduğu Başakşehir örneğinde görülmektedir.

- Mekânlara yüklenen ideolojik anlamlar site kent kültüründe belirginleşmektedir. Nitekim Başakşehir'deki etaplarda yaşayan ve farklı ideolojik yapıda olan kitlelerdeki "gömülü ideolojiler", meydana gelen kimi siyasi gelişmeler sonucunda gün yüzüne çıkmaktadır (Oyakkent ve Onurkent sakinlerinin Gezi olaylarına karşı sergiledikleri tutum).

- Küresel kapitalizmin bir sonucu olan ve arınmış bir yaşam modeli sunan yeni tip kast sistemine de uygun olan site kültürü, Türk-İslam toplumunun değer kodlarıyla uyuşmamaktadır.

- Yeni tip muhafazakâr burjuvazi: site kent kültürü ile homojen ve steril bir mekanda hayatlarını idame ettirmektedirler. Seçkin bir yaşam ve statüye sahip bu yeni kesim, toplumsal tabanda ciddi bir sosyolojik farklılaşmanın olduğu sınıf ayrımı temelli bir görünüm sergilemektedirler. Bu durumun uzun vadede toplumun diğer kesimlerinde bir radikalleşme eğilimi ve tepkisel bir tutum yaratacağı düşünülmektedir.

- Başakşehir'deki dini algı, infak kültürü (yardımlaşma ve paylaşma), yeni yaşam biçimleri ve dış görüntü gibi unsurlarla biçimlenerek, bireyler için psiko-dini bir rahatlama kaynağı olarak işlev görmektedir. Bu algı, modern kentleşme sürecinde bireylerin karşılaştığı belirsizlik ve bireyselleşme sorunlarına karşı bir sığınak işlevi görürken, aynı zamanda toplumsal aidiyet ve kimlik inşasında da önemli bir rol oynamaktadır. Başakşehir'de, dini pratikler sadece manevi bir tatmin sağlamaktan öte, sosyal ilişkileri düzenleyen, dayanışmayı teşvik eden ve bireylerin kendilerini toplumsal anlamda güvende hissetmelerine olanak tanıyan bir mekanizma sunmaktadır. Bu bağlamda, dinin modern şehir hayatındaki işlevi, bireylerin hem bireysel hem de toplumsal düzeyde kendilerini ifade etmelerine ve güvenlik arayışlarını karşılamalarına yönelik bir araç olarak öne çıkmaktadır. Topluluk içinde bir tür ortak yaşam ve kimlik duygusunu pekiştiren bu dini algı, modernleşme ile muhafazakâr değerlerin bir arada var olduğu bir kent modeli ortaya koymaktadır.

Son dönemlerde yeni tip seçkin muhafazakârların yaşam biçimleri ve tutumları akademik çevreler dahil toplumun birçok kesiminin ilgisini çekmektedir. Bu konuda kaleme alınmış yığınla eser (Sevda Türksev: Muhafazakâr Burjuva, Muhafazakâr Çapkınlar, Gencay Serter: Muhafazakâr Kentin İnşası Neo-liberalizm ve Muhafazakârlık

İlişkisinde Mekânın Yeri, Cihad Özsöz: Kutsal ve Kural MÜSİAD Kayseri Şubesi Örneğinde Yeni Muhafazakâr Orta Sınıfın Dönüşümü, H. Tarık Şengül: Muhafazakâr Popülizm İki Rekât Bir Zekât Gerisi Rant, Vedat Özcan: Entegre Muhafazakârlar vb.) bulunmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli husus akademik bir körlüğe kapılmadan değişen toplumsal yapı ve sorunlara nesnel ve çözüm odaklı bir bakış açısı getirebilmektir. Ele alınan bu kitap, bize sahip olduğumuzu düşündüğümüz birçok değeri tekrardan sorgulama fırsatı verilmiştir. Kapitalist dünya düzenine karşı kendi dini, kültürel ve ahlaki normlarımızı korumak adına muhafaza etmeye çalıştığımız değerlerimizi İslami bir kapsayıcılık anlayışı ile devam ettirmemiz gerektiği kanaatindeyim. Değişen ekonomik ve sosyal koşullar, toplumsal anlamda bir ayrıştırmaya değil birleştirmeye önyak olmalıdır. Aksi takdirde, dini pratiklerin ve anlayışların içsel anlamlarından uzaklaşarak, Batı merkezli ve materyalist bir din algısına evrilme riskinin bulunduğu göz ardı edilmemelidir. Muhafazakârlarda yaşanan bu eksen kaymasına dikkat çekmeye çalışan yazarımızın Peyami Safa'nın dönemin ayrıcalıklı zümreleri ile geleneksel dindar-muhafazakâr zümreleri arasındaki çelişkiyi anlattığı Fatih Harbiye romanına nazire yaparcasına 2000'li yılların Türkiye'sinin yaşadığı çelişkiyi Fatih Başakşehir örneği üzerinden kaleme almış olduğu görülmektedir. Nitekim Fatih Harbiye'de olaylar mutlu sonra bitmektedir. Kim bilir belki yazarımız da değişen koşullarda İslami kesimin uyanışını hayal ve ümit etmektedir.

Kaynakça

- Akalın, Mehmet. "Mekânsal Ayrışmanın Bir Yeni Biçimi Olarak Kapalı/Kapılı Siteler: Akkent Konutları Örneği". *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2, (Aralık 2016), 923-956.
- Akyüz, Niyazi- Çapçioğlu, İhsan. *Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2011.
- Durkheim, Emile. *Toplumsal İş Bölümü*. çev. Özer Ozankaya. İstanbul: Cem Yayınevi, 2018.
- Marshall, Gordon. *Sosyoloji Sözlüğü*. çev. Osman Akınhay. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999.
- Özet, İrfan. *Fatih Başakşehir Muhafazakar Mahallede İktidar ve Dönüşen Habitus*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2020.
- Özgür, Ebru Firidin. *Sosyal ve Mekansal Ayrışma Çerçevesinde Yeni Konutlaşma Eğilimleri: Kapalı Siteler: İstanbul, Çekmeköy Örneği*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006.

